

Spydspiss, du liksom

Av Liv Solemdal og Grete Lene Serikstad,
Norsk senter for økologisk landbruk,
Tingvoll

Bønder, forskere og rådgivere innen økologisk landbruk er ikke smartere enn andre bønder, rådgivere og forskere. Hvordan da innbille seg at økologisk landbruk kan lære bort miljøvennlige og bærekraftige produksjonsmetoder til resten av landbruket? For det er nettopp overføringsverdien til det konvensjonelle landbruket som har vært en av myndighetenes viktigste begrunnelse for det økologiske 15 %-målet.

De vel to tusen bøndene som er registrert med økologisk produksjon i Norge driver omlag 5 prosent av jordbruksarealet; med andre ord er den økologiske andelen av landbruket ganske marginal. Da er det interessant at økolandbruket faktisk kommer fram til løsninger som etter hvert plukkes opp av bønder med konvensjonell produksjon. Og som gjør deres konvensjonelle produksjon kvalitativt bedre.

Den mest opplagte forklaringa er at rammene for tillatte driftsmidler begrenser handlingsrommet til økobonden på en måte som tvinger fram nye løsninger. Forbudet mot kjemisk-syntetiske sprøytemidler gjør det påkrevd med andre løsninger enn åkersprøyta for å takle ugras og skadegjørere. I økologisk planteproduksjon er det nødvendig å tenke på hele dyrkingssystemet. Det innebærer et godt planlagt vekstskifte, bevisst sortsvalg, en strategi for optimal bruk av organisk gjødsel og et opplegg for å minske ugrasarbeidet og unngå skadegjørere. Til sammen skal dette sikre sterke planter i god vekst og dermed god avling. Det er altså mange krav som må oppfylles, men likevel finnes det mange inspirerende eksempler på bønder som lykkes med sin økologiske produksjon.

For noen år tilbake var varmebehandling og mekanisk ugraskontroll i korn og radkulturer i praksis fraværende innenfor konvensjonelt landbruk. Sprøytemidlene hadde erstattet mer arbeidskrevende operasjoner. Sprøyting var både billigere og enklere, noe som ikke ga god nok grunn til å orientere seg mot alternative metoder. I økologisk korndyrking ble det derimot nødvendig å ta i bruk harving mot frøugras før og etter oppspiring av kornet. Dette viste seg også å ha god tilleggs effekt ved å bryte skorpa i det øverste jordlaget, og flere konvensjonelle bønder har tatt i bruk metoden. Tilsvarende utvikling har funnet sted for bruk av falsk såbed i grønnsakdyrking. Ved slik teknikk flammes spirende frøugras før såing eller planting. Ugrasroboter ble her i landet først introdusert for økologiske grønnsakprodusenter, men er seinere tatt i bruk hos flere større grønnsakprodusenter.

Fiberduk og insektnett mot insektangrep brukes i økologisk grønnsakproduksjon som et nødvendig tiltak mot skadeinsekter. I starten ble dette ansett som uaktuelt å ta i bruk i konvensjonell produksjon, men synet har endret seg etter hvert som det er kommet innskrenkinger på hvilke sprøytemidler som er tillatt. Dette har ført til at det i dag er få grønnsakprodusenter med konvensjonell produksjon, for eksempel i Vestfold, som ikke bruker fiberduk/insektnett i kulturer som angripes av insekter.

Disse eksemplene viser at miljøeffektene av økologisk landbruk ikke begrenser seg til de økologiske arealene.

Dyrking og markedsføring av gamle kornsorter er et annet initiativ fra det økologiske landbruket. Dette har vist seg å vekke stor interesse hos forbrukerne. «Økologisk spesialkorn» i Buskerud eies og drives av bønder som satser på opprinnelige kornsorter som spelt, emmer, enkorn, svedjerug og

landsorter av hvete. Selskapet har eget mølleanlegg og arbeider for at bønder og forbrukere skal få tilgang til et mangfold av klassiske kornsorter også i framtida. Gjennom slike initiativ bidrar økologisk landbruk til en nyorientering mot kvalitet. Ved utvikling og differensiering av kvalitet kan verdien av matvarer øke selv om ikke mengde solgte matvarer øker. Etterspørselen etter slike høyverdi produkter er økende både nasjonalt og internasjonalt.

Både i Norge og andre land er det vist at det offentlige kan få i gang viktige endringsprosesser med utgangspunkt i økologisk mat. Københavns Madhus i Danmark har gjennom flere år jobbet systematisk med måltidskvaliteten i offentlig servering. De økologiske råvarene inngår i satsingen, som sammen med mange andre tiltak har gitt matservering i offentlig regi et reelt kvalitetsløft.

Vannforsyninga til München hadde gradvis fått dårligere kvalitet med økende innhold av pesticider og nitrat. Kommunen bestemte seg for å gi ekstra støtte til bønder som la om til økologisk drift med et mindre intensivt husdyrhold. De fikk stor oppslutning fra bøndene og omlegginga viste seg å være et kostnadseffektivt tiltak for å sikre god drikkevannskvalitet. I stedet for å forhandle med bøndene om hver enkelt restriksjon for å unngå forurensing, kunne kommunen benytte seg av synergien av ulike restriksjoner som ligger i det økologiske regelverket.

Økologisk landbruk kan på ulike måter fungere som en felles politisk visjon og som middel til utvikling, innovasjon og forandring. Dette er områder med et stort uutnyttet potensial. Forskere fra mange land var nylig samlet for å diskutere behovet for videre forskning slik at økologisk landbruk kan ta steget over fra en fase med etablering av egne forskningsinstitusjoner og offentlig støtte (fase 2.0), til en ny fase, «Økologisk 3.0». De peker på forskningsbehov i hele matvaresystemet, fra agronomiske utfordringer på gardsnivå, krav om bedre ressursutnytting og mindre klimabelastning, til hvordan økologisk produksjon kan styrke landsbygda og lokale matvarekjeder, redusere behov for transport og samtidig imøtekomme forbrukernes forventninger til sunn mat og etikk i produksjonen.

Dette er store og viktige oppgaver. En ambisjon om at økologisk landbruk fortsatt skal fylle den viktige spydspissrolla, må følges opp med rimelige rammebetingelser for bønder og satsing på FoU med egne strategier og programmer. Det holder ikke å lene seg utelukkende på at markedet skal bestemme utviklinga av det økologiske landbruket.

Ref.: Solemdal, L. & Serikstad, G. L., 2015. Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO Rapport, Vol. 1, Nr. 87. <http://orgprints.org/30179/>